

İŞÇİ SINIFININ GÜNDEMİ: 2020 YILINDAN KALANLAR, 2021 YILININ BEKLENTİLERİ

Aydınlık Gazetesi, 1 Ocak 2021

Yıldırım Koç

Günümüz Türkiye'sinde gelir getirici bir işte çalışanların en az yüzde 70'ini, işçi olmaya çalışan işsizler ve işçi-memur emeklileriyle birlikte tüm nüfusumuzun yüzde 80'inden fazlasını oluşturan güç, işçi sınıfıdır. Bu nedenle, işçi sınıfının özelliklerinin, davranış dinamiklerinin ve gelişmeler karşısında olası tepkilerinin incelenmesi ve öğrenilmesi, her açıdan son derece önemlidir.

2020 yılı ülkemiz için de, işçi sınıfımız için de büyük sorunlarla dolu geçti. Ne yazık ki, 2021 yılında da sorunlar gözüküyor.

İŞSİZLİK ARTTI

Türkiye ekonomisi yıllardır giderek derinleşen bir ekonomik kriz yaşıyordu. 2020 yılı Mart ayından itibaren etkisini gösteren covid-19 virüsü, bu krizi daha da derinleştirdi. Derinleşen ekonomik krizin işçi sınıfını en fazla etkileyen sonucu, işsizliğin artması oldu.

Türkiye İstatistik Kurumu'nun Türkiye'de işgücünün yapısına ilişkin son verileri, Eylül ayına ilişkindir. 2020 yılı Eylül ayında 4,0 milyon işsiz gözükmemektedir. Bu rakam, 2019 yılı Eylül ayındaki 4,6 milyondan 550 bin daha düşüktür. Ancak yine TÜİK verilerine göre, iş aramayıp çalışmaya hazır olanların sayısı 2019 yılı Eylül ayında 2,2 milyon iken, 2020 yılı Eylül ayında 4,1 milyona yükselmiştir. Diğer bir deyişle, TÜİK verilerine göre, iş arayan ve iş aramayan işsiz sayıları 2019 yılı Eylül ayında 6,9 milyondan 2010 yılı Eylül ayında 8,2 milyona yükselmiştir. Ayrıca, covid-19 virüsüne bağlı olarak ücretsiz izne çıkarılan ve nakdi ücret desteği almaya hak kazanmış kişi sayısı da 2,2 milyondur. Bu kişilerin iş sözleşmeleri askıda olduğu için resmen işsiz gözükmemektedir; ancak fiilen işsizdirler. Bu rakam da eklendiğinde, resmi verilerde gözükmemiş işsiz sayısı 2019 yılı Eylül ayında 6,9 milyon iken, 2020 yılı Eylül ayında 10,4 milyona yükselmektedir.

TÜİK verilerinde göze çarpan diğer bir veri, "çalışamaz halde" olanlara ilişkindir. 2019 Eylül'ünde 3,9 milyon olan bu gruptakilerin sayısı, 2020 Eylül'ünde 5,0 milyona yükselmiştir. İşsizlerin bir bölümünün bu kategoride gösterilmiş olma olasılığı yüksektir.

Bunlara ek olarak, ülkemizde gizli işsizlik ve eksik istihdamda da bir artış söz konusudur. Üniversite ve üniversite öğrencisi sayılarının plansız ve programsız bir biçimde artırılması, üniversite mezunu işsiz sayısını artırmaktadır. Eğitim gördüğü alanda iş bulamayıp hangi iş olursa olsun çalışmayı kabul eden üniversite mezunları da eksik istihdama katkıda bulunmaktadır.

İŞKUR'un toplum yararına programlar ve aktif işgücü programlarıyla da işsiz sayısı görünüşte azaltılmaktadır.

Birçok emeklinin, öğrencinin ve ev kadınının gerçekte çalışma niyetinde ve yeteneğinde olmasına karşın, anketlerde işsiz gözükmediği de bilinmektedir.

Türkiye'de işçi sınıfının günümüzdeki en önemli sorunu, işsizliktir. İşsizlikle mücadelenin yolu, yeniden etkili ve kapsamlı bir devletçilikten ve planlı ekonomiden geçmektedir. İstihdam yaratacak yeni yatırımlar için kaynak yaratmada işçilerden fedakarlık istenmesi ve onlara yüklenilmesi, bu nedenle sorunları daha da artacak olan işçilerin bu işten sorumlu olarak işsizleri görmesine ve işçi sınıfının bölünmesine yol açacaktır. Yatırım için gerekli kaynakların, elinde büyük imkanlar olan sınıf ve tabakalardan sağlanması ise, işçi sınıfıyla işsizleri birleştirecektir.

2021 yılında işsizliğin daha da artma eğilimi güçlü gözüküyor.

İŞÇİ AİLELERİNİN GELİRLERİ DÜŞTÜ

Türkiye'de işçi ücretlerine ilişkin güvenilir ve kapsayıcı veriler yoktur. Asgari ücret 2021 yılı için yüzde 21,56 oranında artırılarak bekar bir işçi için ayda 2826 lira oldu. Asgari ücretteki artış, 2020 yılı Kasım ayı sonu itibariyle tüketici fiyatlarının gıda ürünleri fiyatlarındaki artışın 1 puan kadar üzerindedir. Ancak, sayıları 7 milyonu aşan asgari ücretli işçilerin asgari ücretin artırılması için bir kitle eylemi gerçekleştirmemeleri ve kısa vadede bir genel veya yerel seçimin gözükmemesi, asgari ücret

artışının bu düzeyde kalmasına yol açtı. Birçok küçük ve orta büyüklükte işletme, işsizliğin ve çaresizliğin arttığı koşullarda, çalıştırdıkları işçilere asgari ücretin altında ücret vereceklerdir. Bunun bir yolu, bankaya asgari ücretin yatırılması, yatan paranın bir bölümünün işçiden geri alınmasıdır. Bu yöntemin teşhir edilmesinde büyük yarar vardır.

Özellikle sendikalı işçilerin gerçek ücretlerinde genel olarak bir azalma olmamakla birlikte, işsiz sayısının artmasına bağlı olarak, ailelerin toplam gelirlerinde önemli azalmalar yaşandı. Diğer bir deyişle, mutlak yoksullaşma, işsizliğin artmasıyla gerçekleşti. Ekonomik durumun iyi gideceği beklentisiyle tüketici kredisi alan ve kredi kartı kullanımına yüklenen yüzbinlerce işçi, ailenin toplam gelirinde artan işsizliğe bağlı düşüş nedeniyle, ciddi sorunlarla karşılaştı. Bu sorun 2021 yılında artarak devam edeceğe benzemektedir.

Sendikalar içinde Türk-İş'e bağlı Hava-İş Sendikası'nın THY ile 31 Ağustos 2020 tarihinde imzaladığı protokolle, kokpit personelinin ücretlerinde yüzde 50, kabin personelinin ücretlerinde yüzde 35 ve yer personelinin ücretlerinde de yüzde 30 oranlarında indirim kabul etmesi, istisnai bir olay olarak kaldı.

2020 yılında ücretsiz izne çıkarılan 2,2 milyon kişiye ödenen aylık net 1168 lira ise bu insanların açlığa mahkum edilmesi oldu. Ücretsiz izin süresi içinde başka bir işyerinde ücret karşılığı çalışmalarının yasak olması, işçiler üzerinde baskı uygulamanın bir biçimine dönüştürüldü.

KADROYA GEÇİRİLEN TAŞERON İŞÇİLERİ

2020 yılında gerçekleşen önemli bir gelişme, 2018 yılı Nisan ayında belediyelerde belediye şirketlerine ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarında da işyerlerinde kadroya geçirilen taşeron işçilerine ilişkindi. Sayıları 800 bini aşan işçiler, Yüksek Hakem Kurulu tarafından 2018 yılında uygulamaya konan toplu iş sözleşmesinin kapsamındaydılar. Bu toplu iş sözleşmeleri, belediye işçileri için 30 Haziran 2020, diğer kamu kurum ve kuruluşlarındaki işçiler için 31 Ekim 2020 tarihinde sona erdi. Böylece 800 binin üstündeki işçi, 2021 yılında başlayacak toplu sözleşme görüşmeleri kapsamına dahil oldu. Türk-İş'in kamu kesimindeki işçiler adına Hükümeti temsilen kamu işveren sendikaları ile yapacağı toplu sözleşme görüşmelerinin kapsamındaki işçi sayısı, 2021 yılında 700 bin dolaylarında olacak. Kadroya geçirilen taşeron işçileri 2018 yılı Nisan ayından itibaren ciddi bir mağduriyet yaşadılar. 2021 yılı kamu kesimi toplu sözleşme görüşmeleri, kadroya geçirilmiş yüzbinlerce eski taşeron işçisinin bu mağduriyetinin giderilmesi doğrultusunda çabaları ve mücadeleleriyle geçecek. Merkezi yönetim bütçesindeki açıkların büyüdüğü koşullarda, 2021 yılı kamu kesimi toplu sözleşme görüşmelerinin çok sert geçme olasılığı yüksektir.

İŞTEN ÇIKARTMA YASAĞI

Kovid-19 virüsüyle mücadelede uygulamaya konan kararlardan biri, işçi çıkartma yasağıydı. İşverenlerin işçinin hatası dışında işçi çıkartmaları yasaklandı; daha sonra işten çıkartma imkanı biraz genişletildi. Buna karşılık da işverenlere, işçinin onayı aranmaksızın, onları ücretsiz izne çıkarma yetkisi tanındı.

İşten çıkartma yasağı ilk başlarda işçi lehine bir uygulama olarak algılandı; ancak ücretsiz izin uygulamasının aylar sürmesiyle birlikte, bu düzenlemenin olumsuzlukları ağırlık kazanmaya başladı. Bazı işverenler, kıdemi ve ücreti yüksek işçileri ücretsiz izne çıkarırken, onların yerine (yasayı ihlal ederek) düşük ücretli işçi istihdam ettiler. Ayrıca, bazı işyerlerinde işçilerin tazminatsız olarak işten çıkarılması için girişimler yaygınlaştı. Bazı işyerlerinde de, iş sözleşmesinin işçi ve işveren tarafından birlikte sona erdirilmesi yoluna (ikale sözleşmesi) gidildi.

YABANCI KAÇAK İŞÇİLİK

2020 yılında yabancı ve özellikle Suriyeli kaçak işçilik yaygınlaştı. Ekonomik krizin derinleşmesiyle birlikte, birçok küçük ve orta büyüklükteki işveren, daha düşük ücretlerle ve çok daha kötü çalışma koşullarında çalışmayı kabul eden yabancı işçileri istihdam etmeye başladı. Bu konuda yetkili ve sorumlu kamu kurumlarına yapılan şikayetler bir türlü etkili olamadı. Yabancı kaçak işçi istihdamı hem

işsizliği artırdı, hem de çalışma imkanı olan sendikasız işçilerin daha kötü çalışma koşullarına ve daha düşük ücretlere razı edilmesinde kullanıldı.

Bu sorunun 2021 yılında da devam etme olasılığı yüksektir.

EMEKLİLİKTE YAŞA TAKILANLAR

Emeklilikte yaşa takılanların sorunları 2020 yılında da sürdü. 2020 yılında Sosyal Güvenlik Kurumu'nun bütçe açıkları, yıl başında öngörülenin yaklaşık iki katına yükseldi. Sağlık hizmetlerinin büyük ölçüde özelleştirilmiş olması, SGK'nın sağlık giderlerini hızla yükseltince, SGK kaynaklarından ödenecek yaşlılık aylığı için ayrılacak kaynak iyice azaldı.

Bu koşullarda, emeklilikte yaşa takılanların sorunlarının 2021 yılı içinde çözüme kavuşturulabilmesi olasılığı daha da düşmüş gözükmektedir.

KOVID-19 VİRÜSÜNE KARŞI İŞYERLERİNDE ÖNLEMLER

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, kovid-19 virüsüne karşı işyerlerinde alınması gereken önlemler konusunda ayrıntılı düzenlemeler getirdi. Ancak birçok işyerinde bu düzenlemelere uygun çalışma koşulları sağlanmadı. Servis araçlarında, soyunma dolaplarının bulunduğu yerlerde, çay ve yemek servislerinde ve üretim sürecinde fiziksel mesafeye uyulmadı, gereken sayıda ve sıklıkta maske temin edilmedi. Bu nedenle de, birçok işyerinde virüsten etkilenen işçi sayısı arttı. Bazı işyerlerindeki işçiler, virüs nedeniyle ücretlerinde bir düşme olacağı kaygısıyla, hastalıklarını gizlediler ve bulaşın yayılmasına etkili oldular. İşyerinde çalışırken başka bir işçiden virüs kapandı, mevzuatımıza göre, iş kazasına maruz kalmıştır. Ancak bu konuda uygulamada çıkan bazı sorunlar çözüme kavuşturulamadı. 2021 yılında bu sorunların devam etme olasılığı yüksektir.

İstanbul'da gıda işkolunda bir işyerindeki uygulama ise örnektir. 170 kişinin çalıştığı fabrikada kronik hastalığı olan 20 işçiye Nisan ayından itibaren tam ücretli izin verildi. 8 olan servis sayısı 23'e çıkarıldı ve her serviste yalnızca 4 işçinin yolculuk etmesi sağlandı. Sigara içen işçiler için bahçede 4'er metre karelik çadırlar kuruldu. Virüse yakalanan işçilere ücretli izinin dışında 1500'er lira yardımda bulunuldu ve hijyen paketi yollandı; bu işçilere karantina süresine ek olarak 8 gün ücretli izin verildi. Cuma namazına gidecek işçilerin camide virüse yakalanmalarını önlemek amacıyla, namaz saatinde çalışmayan işçilerin servisle işyerine getirilmesi ve temin edilen imamla birlikte fiziksel mesafeye uyarak işyerinde uygun bir yerde Cuma namazı kılmaları sağlandı. Soyunma odalarında, yemekhanede ve üretim sürecinde de gerekli tüm önlemler alındı. Böylece işyerinde hiçbir sorun yaşanmadı. Ancak ne yazık ki, bu tür uygulamaları yapan işyeri sayısı son derece azdır.

SERMAYENİN SALDIRISI

2020 yılında işçi-işveren ilişkilerine damgasını vuran bir gelişme, işverenlerin kıdem tazminatına ve diğer bazı işçi haklarına yönelik saldırıydı.

Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu'nun 28 Aralık 2019 tarihinde toplanan 27. Olağan Genel Kurulu'na sunulan Çalışma Raporu'nda yer alan ve işçi haklarını ciddi biçimde kısıtlamayı amaçlayan taleplerin bir bölümü 2020 yılı Mart ve Ekim aylarında gündeme getirildi. Hazine ve Maliye Bakanlığı'nın 29 Eylül 2020 günü açıklanan Yeni Ekonomi Programı'nda da yer alan bu talepler, Adalet ve Kalkınma Partili bazı milletvekilleri tarafından 16 Ekim 2020 tarihinde TBMM Başkanlığı'na sunulan kanun teklifinde yer aldı.

Bu kanun teklifinde, kıdem tazminatını tümüyle ortadan kaldıran belirli süreli iş sözleşmelerinin kullanılmasının önündeki engellerin bazı yaş grupları için kaldırılması öngörülmüyordu. Ayrıca, kısmi süreli çalışmanın teşvik edilmesiyle kıdem tazminatının azaltılması sağlanacaktı. 25 yaşından küçük olup ayda 10 günden az çalışanların emeklilik hakkına büyük darbe indiren bir düzenleme de vardı. Sendikaların tepkisiyle, bu maddeler kanun teklifinden çıkarıldı. Ancak daha önce kaçak çalıştırılmışken kayıt altına alınan işçilerin geçmişe dönük hakları ortadan kaldırıldı.

2021 yılında ekonomik krizin derinleşmesinden yararlanan işveren örgütlerinin bu doğrultudaki girişimleri yinelenebilir.

İŞÇİLERİN MEŞRU VE DEMOKRATİK EYLEMLERİNİN ENGELLENMESİ

2020 yılında sorunları artan ve özellikle işyerlerinden ücretlerini ve kıdem tazminatlarını alamayan işçilerin meşru direniş girişimleri, yürüyüş ve miting çabaları, kovid-19 virüsü gerekçe gösterilerek durduruldu. Soma ve Ermenek maden işçilerinin, PTT işçilerinin, metal işkolunda çeşitli fabrikaların işçilerinin ve çeşitli diğeri işyerlerindeki işçilerin haklarını koruma ve yeni hak alma girişimleri güvenlik güçleri tarafından engellendi. Ayrıca Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları A.Ş.'nin Mersin'deki soda ve krom üretim tesisleri ile Adana'daki tuz işletmesinde Petrol-İş Sendikası'nın aldığı grev kararı, Cumhurbaşkanı kararıyla 8 Ekim 2020 tarihinde ertelendi.

SONUÇ

Türkiye işçi sınıfı 2020 yılında artan sorunlar yaşadı. Ne yazık ki, 2021 yılı daha kolay geçeceğı benzememektedir. Dileğimiz, işçi sınıfının en geniş kesimlerinin, bu sorunlarla baş etmeye çalışırken, bağımsız ve demokratik bir Türkiye ve ardından da sınıfsız ve sömürsüz bir dünya mücadelesini ihmal etmemesidir.